

3. USA by měly zastavit bombardování a omezit vojenskou činnost jen na nejmenší míru, související s bezpečností Američanů v jižním Vietnamu.
4. V rámci neutralisace jižního Vietnamu by mohly USA zaručit odchod svých ozbrojených sil z této země.
- 5.jednání mezi čtyřmi zainteresovanými stranami by mělo vyústit nejen v zastavení palby, ale též v jednání o dalších plánech sebeurčení jižního Vietnamu. Senátor radí, aby se vláda USA držela zpět a zavázala se uznat ta řešení, na kterých by se saigonská vláda s FNOJV dohodly.
6. Na základě výsledků dohody mezi čtyřmi stranami v konfliktu by měla být svolána mezinárodní konference, která by měla jednak projednat záruky uvedených dohod a projednat kroky k dalšímu vývoji k sjednocení země. Garanty by mělo být osm velkých zemí — USA, SSSR, ČLR, Francie, Velká Británie, Japonsko, Indie a Pákistán, a dalšími účastníky by měly být Kambodža, Laos, Thajsko, Burma, Malajsie a pochopitelně VDR a jižní Vietnam, zastoupený saigonskou vládou i FNOJV.
7. Mezinárodní konference by měla rovněž zaručit neutralitu jižního Vietnamu a připravit mnohostrannou dohodu o neutralisaci jihovýchodní Asie.
8. Kdyby z jakýchkoli důvodů nebylo do-

saženo uvedených dohod, měla by vláda USA stabilisovat své ozbrojené síly ve vyhrazených opevněných prostorech jižního Vietnamu na neurčitou dobu.

Významnou perspektivu pro úspěch těchto jednání vidí J. W. Fulbright v možnosti, že USA přistoupí k jednání s vládou Čínské lidové republiky a že budou hledat uspokojivé řešení všech problémů s tím spojených.

Rozvádím zde senátorovy návrhy, abych ukázal pojetí, ze kterého vychází ve svém postoji k vietnamskému problému a kterým se snaží ze své funkce ovlivňovat i vládní činitele USA. Kromě svého pojetí rozvádí autor v závěru knihy i návrhy na zmezinárodnění programu zahraniční pomoci, do kterého by se USA měly plně zapojit, protože dosavadní bilaterální způsob je při dané, kritizované praxi dokladem v podstatě neokolonialistické politiky USA k rozvojovým zemím. Uplynulých „dvacet let jsme pokládali zahraniční pomoc za zbraň ve studené válce proti komunismu“ (str. 210), což senátor prohlásil dokonce „za přímo manifestační vyjádření nadutosti moci“. (Str. 236.)

Nelze vždy s autorovými slovy souhlasit do písmene, avšak v mnohém je nám jeho argumentace blízká. Domníváme se, že by bylo možné uvažovat o vydání této knihy v češtině.

KAREL KRÁTKÝ

WEHNEROVA LINIE

Günter Gaus, *Staatserhaltende Opposition oder: Hat die SPD kapituliert?* Gespräch mit H. Wehner. Rohwolt-Verlag 1966, 120 str.

Ke studiu zahraniční politiky toho či onoho státu, nebo zahraničně politických koncepcí jednotlivých politických stran a směrů jsou používány nejrůznější materiály. Politické dokumenty, statistiky, národohospodářské či vojensko-strategické expertisy, studie teoretiků i komentáře renomovaných publicistů, memoáry státníků apod.

Také interview s představiteli politické praxe patří mezi zajímavé prameny, osvětlující jejich stanoviska obvykle k aktuálním otázkám. Málokdy však má publicista kladoucí tyto otázky a čtenář studující odpovědi příležitost dozvědět se právě touto formou od aktivního politika téměř v ucelenosti jeho politické credo: hodnocení dosavadního a představy budoucího. Tím méně v rozhovoru, jenž by obsáhl 120 knižních stran a v němž by byl publi-

cista politikovi důstojným i dostatečně neodbytným partnerem, udržujícím od počátku až do konce svému původnímu záměru odpovídající logiku rozhovoru. A ještě méně pak v rozhovoru, v němž zpovídaný politik se stává téměř současně s knižním vydáním interview členem vlády odpovědným za otázky, jichž se jeho zpověď týkala.

Podobnou výjimečností se stala právě výše uvedená publikace, v níž otázky klade G. Gaus, odpovídá Herbert Wehner, místopředseda SPD a ministr pro celoněmecké otázky, a předmětem zájmu je poválečná politika západoněmecké sociální demokracie, zvláště pak její stanoviska k německé otázce.

Není třeba trpět iluzí, že by nám ministr Wehner svěřoval v tomto rozhovoru více, než sám považuje za vhodné, nebo

že nekorigoval a neupřesnil svá bezprostředně formulovaná stanoviska, přesto však tlumočení názorů tímto způsobem je osobitější než jakákoli jiná forma, a poučí pozorného čtenáře zřejmě více, než kdyby pročetl řadu nejružnějších oficiálních projevů téhož politika. Navíc jsou pak jeho stanoviska předkládána v hlubších souvislostech (což je v tomto případě i zásluha tazatelova), jež do politických projevů téměř obvykle, vědomě či nevědomky, pojaty nebývají.

Zajímavost této útlé knížky, obsahující mamutí interview, zvyšuje samozřejmě i pestrá a mnoha pověstmi opředená politická minulost i současnost povídaného. Někdejší člen vedení KSN, po nástupu nacismu emigrant aktivně bojující proti Hitlerovi; odpadlík z řad KSN ve válečných letech, objevivší se v poválečném Německu již v řadách vedoucích sociálních demokratů; dlouholetý místopředseda SPD a jeden z duchovních otců její postmarxistické politické linie; organizátor, který drží pevně v rukou otěže nového, vzhledem k minulosti nebývalého stranického aparátu; otevřený antikomunista a v současné době i sociálně demokratický specialista pro celoněmecké otázky, předkládající čas od času poněkud neministersky náměty, uveřejňované na předních stránkách západoněmeckých novin — to je v telegrafickém souhrnu Herbert Wehner.

Často je (mj. i G. Gausem) označován za drsného pragmatika, reprezentujícího „politiku v celé její nahotě“. Nezdá se však — a kniha o tom mj. přesvědčuje, že by to byla právě nejpřesnější charakteristika této složité a protikladné postavy. Wehnera je možno spíše charakterisovat jako politického samouka (jako ostatně řadu někdejších funkcionářů KSN i SPD) se silnou politickou vůlí a s jistě značným smyslem pro souvztažnost úkolu a metody, který však dočasně nestačí na skutečně vědecké vytyčení dlouhodobých společenských cílů, a proto od nich (po svém raném období, kdy tento nedostatek nahrazovala „víra“) podvědomě upouští: Samouk s cítem pro sociální motivy politického dění, přeceňující však — jak u těchto lidí nezdávka bývá — sociálně ekonomické řešení problémů na úkor řešení celospolečenského a ve své komplexnosti mnohdy i těžce postižitelného vývoje. Praktik s extrémní sympatií k mocenskému prvku politiky a s přehnaným zdůrazňováním aparátu politické instituce (strany).

Politik na jedné straně s nápady a vy-

nalézavostí v taktice, na druhé straně s tvrdohlavým a nijak „pragmatickým“ lpěním na strategických (zvláště zahraničně politických) iluzích. Sociální demokrat odsuzující slovy nacionalismus a „německé politické myšlení“ a přece sám přes svou praktičnost mnohdy exemplární příklad soudobého západoněmeckého nerealismu. Renegát, který se antikomunismem vyrovnává se svou minulostí. O tom všem vypovídá zmíněná Gausova kniha s Wehnerovou zповědí.

Ačkoliv prvá Gausova otázka se ani nemohla týkat jiného než tolikrát diskutovaného problému, totiž příčin věčně druhého místa SPD v poválečném politickém životě NSR, objevuje se ve Wehnerově odpovědi ihned leitmotiv celé knihy: *problém německé jednoty*. Problém, který je zřejmě jádrem jeho politického zájmu (nikoliv jen prostředkem či propagační frází), problém, k němuž má mnoho zajímavého co říci, který však současně tvoří hranice jeho realismu. Jak ukazuje odpověď na danou otázku, Wehner sice vidí kořen rozporné Schumacherovy taktiky po skončení války, tj. na jedné straně snahu navázat na tradice SPD jako samostatné „třetí politické síly“ (odmítající spolupráci s komunisty a nesprávně podceňující novou křesťanskou unii) a na druhé straně vytyčení „sjednocení jako bezprostředního politického úkolu“, což by — nehledě k jeho nereálnosti vůbec — vyžadovalo tak či onak nikoliv separaci SPD, nýbrž právě jednotu všech demokratických sil. Ovšem uvádí tyto skutečnosti jen vedle sebe, aniž dospívá k jejich kritickému zhodnocení v jejich vzájemném vztahu. Zavírá oči před skutečností, že donkichotská orientace tehdejší SPD byla v rozporu jak s převažujícím zájmem vítězných velmocí — z nichž všechny, pokud uvažovaly o sjednocení Německa, pak jen velmi podmíněně jako o Německu ve své vlastní sféře vlivu — tak i se zájmem německých měšťáckých politických sil dávajících přednost — ještě dříve než to západní velmoci realizovaly — raději německému rozdělení, než ohrožit na celém jeho území existenci kapitalistického společenského zřízení. Hranice, kterou nepřekročil Schumacher, totiž a) poznání míry nezájmu o státní jednotu Německa a b) dosažitelnost postupné jednoty Německa jedině spoluprací demokratických a socialistických sil celé země, je hranicí, před níž se Wehner (po dvaceti letech!) dostává, avšak neodvažuje se či nechce ji překročit.

Přiznává, že poznal již dávno, že sjed-

nocení není „bezprostředním politickým úkolem“ a že ho nedosáhne SPD sama. Vyvodil z toho později závěr o nutnosti hledat spojení — můžeme však dodat, že k neštěstí SPD ne na správné straně. Toto hledání spojenců (nejen ke sjednocení, ale i k budování modelu nového Německa) je vlastně ona historie změn, jimiž SPD v poválečném období procházela.

Byl to proces, který vyžadoval, podle Wehnerových slov, jak postupné „změny ve struktuře stranického vedení“ (jejichž výsledkem byl mj. i růst jeho vlastní pozice), ale i změny programové, a to nikoli ve formě „proškrtování formulací...“, ale vytvoření programu, jehož jádrem se stane postavení sociálních demokratů ke státu a ve státě. Otevřeně na tomto místě shrnuje, že šlo především o změny těchto tezí: „... že demokracie existuje jen ve formě socialistické demokracie..., že demokracie, demokratický stát je, i když důležitý a cenný, přece jen předstupněm k socialismu..., že sociálně demokratická strana a její politika je výrazem dějinného vývoje a tzv. třídního boje... a že socializace je prostředkem a cílem sociálně demokratické hospodářské politiky...“. Nešlo tedy o změny — a to Wehner zdůrazňuje —, jež by se týkaly pouhé taktiky. Paradoxem je skutečnost, že byl nově upraven vztah SPD právě ke státu, ve jménu jehož „provisornosti“ a pod heslem jeho zániku ve prospěch „budoucí jednoty“ vlastně k celému procesu v politice SPD došlo. Právě v tomto místě má Wehnerova logika (akcentující sjednocení téměř jako motiv všeho dění) největší trhliny. Zatímco původní vize sjednocení obsahovala ještě v době Schumacherově jisté progresivní jádro, totiž vytvoření německého celku na nových mocensko-politických základech, vznikl v průběhu padesátých let program zaměřený „nikoliv ke změně politické skutečnosti“ v NSR, jak říká Wehner. To měnilo de facto i kvalitu původního cíle, tj. sjednocení, které bylo nyní — v souladu s celkovými západními strategickými záměry a se záměry nových vnitropolitických „spojenců“ SPD — zaměřeno v podstatě na likvidaci NDR a na její připojení k „nezměněné“ západoněmecké skutečnosti.

Naznačený myšlenkový pochod vede ovšem Wehnera dále. „Mezi našimi (západoněmeckými — A. M.) stranami musí být nalezena dostatečná míra společného řešení životně důležitých národních (nationalen) otázek“, tj. mimo jiné i „společná zahraniční politika“. (Pro přesnost je třeba

dat, že Wehner si představuje tuto zahraniční politiku „jako boj o společný názor, nikoliv přizpůsobování se vládnoucímu směru.“) Pravým motivem této „společné zahraniční politiky“, která se mezitím stala skutečností i předmětem nespokojenosti v řadách členstva SPD, jež je skutečně v opozici vůči vládnoucím poměrům v NSR, zůstává ovšem antikomunismus. To vyplývá z lapidárního Wehnerova shrnutí: „Německo je dílem ovládnuto komunisty. Kdo to nechce vidět..., toho lituji. Nejsme v Anglii.“ Důsledkem společné politiky se západoněmeckou buržoazií je tedy i nutně přejímání podstatných názorů dosavadních západoněmeckých vlád, a to i jádro těchto názorů, tj. neuznávání poválečného statu quo („je lehkomyšlné poddávat se pocitu, že by předběžná rozhodnutí, která přísluší mírové smlouvě, mohla něco změnit na skutečné situaci rozděleného Německa“). Wehner dokonce naopak na mnoha místech kritizuje dosavadní vlády právě proto, že ne se vším důrazem „národní německé zájmy“ zastupovaly a vzbuzovaly u protivníků „iluze“ o nepevnosti svého přesvědčení. V souvislosti s tezí o „nutnosti společné politiky“ a s pokazy na „národní zájmy“ se vnučuje i otázka, jaké je vlastně Wehnerovo stanovisko k problému nacionalismu. „Pod termínem národ (Nation) rozumím lid (Volk) jako společenství vytvářející vlastní politickou vůli, a proto pro mně národ (Nation) znamená mnoho...“, říká Wehner a pokračuje: „Národní stát (Nationalstaatlichkeit) ... není hodnotou všech hodnot. Ale ve světě, v němž žijeme, máme, myslím, důvod a právo k tomu chtít obnovit německý stát jako stát národní“.

Bylo by ovšem zjednodušením podezírat Wehnera z toho, že nemá dostatek nových a vlastních myšlenek k problému, který sám definuje jako ústřední, tj. ke sjednocení Německa. Ve srovnání s jeho předchůdci ve vládě je dokonce opak pravda. Zdá se, že jeho největším přínosem pro západoněmeckou politiku, jak potvrzuje i praxe velké koalice, je, že objevil taktický prostor k „aktivitě“, aniž porušil dosavadní západoněmecké neuznávání vzniklých realit. Zastává totiž názor, použijeme-li formulaci G. Gause, že je třeba „více jednání mezi výhodným Berlínem a Bonnem, aniž by se čekalo na mírovou smlouvu..., není třeba se přitom obávat kontaktů mezi úřady na daleko vyšší úrovni než dosud..., nepřeceňovat zodpovědnost čtyř (či tří) velmocí za jednotné Německo a neočekávat

od nich vyjednání vnitroněmecké úpravy“ (podle vlastních Wehnerových slov „rozhodují o tom, *kdy* dojde k jednotě, velmocí. *Zda* k tomu dojde a *má-li* k tomu vůbec dojít, o tom rozhodujeme sami“). Wehner přitom — zdá se — vychází z objektivně existující skutečnosti, že masový zájem v obou německých státech o sjednocení není totožný ani tak se zájmem o jednotný politický celek, jako především o maximální možnost styků uvnitř Německa, a z tohoto hlediska může být jeho taktika do té doby, dokud nepřevezme NDR iniciativu i v řešení těchto otázek, značně nepřijemná.

Některé z myšlenek, které tento politik v Gausově knize rozvádí, je možno dnes již konfrontovat s roční praxí SPD ve vládě „velké“ koalice. Porovnání ukazuje při nejmenším značnou snahu o jejich

realisaci. Jiné se ještě ve stejné míře na programu spolkové vlády neobjevily (idea „německého hospodářského společenství“ či „německého spolku“ jako přechodného stadia ke sjednocení, při existenci rozdílných hospodářsko-politických systémů v obou částech Německa apod.). Ukazuje se však, že i těmto úvahám bude dobře věnovat pozornost, protože při známé tvrdošijnosti jejich autora i při snaze spolkové vlády nalézt ve střídání taktických variant východiska se mohou brzo dostat na řadu. Z tohoto hlediska sestavil G. Gaus knihu, která je zajímavá nejen zhodnocením toho, co se již stalo, ale i možností nahlédnout za oponu příštího jednání na bonnské scéně.

ADOLF MÜLLER

KE STUDIU POLITICKÉ ANALÝZY

Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis*, Foundation of Modern Political Science Series, New Jersey 1965, 118 str.

Robert A. Dahl, profesor na Yale University, vybral pro svou práci několik akutních politických problémů. Nejsou nové a jsou si zdánlivě podobné. Jsou aktuální, a i když se s ním asi budeme v mnohém rozcházet, stojí za to se o nich zmínit, už pro jejich inspirující hodnotu.

V osmi kapitolách uvažuje autor o tom, co je politika, o společenských rysech i rozdílnostech politických systémů, o moci a vlivu, o tom, co je to politický člověk, co je to politický konflikt, donucení a populární vláda a jak vlastně provádět politické hodnocení.

Zabývá se tedy samou podstatou politiky jako vědy, politickým aspektem lidské existence.

Politický systém je definován jako souhrn politických vztahů. Co je to však politický vztah? — ptá se autor. Od Aristotelových dob vládně shoda o tom, že politický vztah zahrnuje do určité míry autoritu, vládu a moc. Jiný autor, Max Weber (1864—1920), říká, že společenství je možno nazvat politickým podle

toho, do jaké míry „je na daném území nátlak prováděn použitím síly ze strany části administrativního aparátu.“¹⁾ Weber klade důraz na teritoriální faktor, ovšem shodně se svými předchůdci specifikuje vztah autority a moci jako hlavní charakteristiku politického společenství. Jeden z dnešních na Západě uznávaných politických vědců, Harold Lasswell, definuje politickou vědu jako „empirickou disciplínu, jako studium tvorby, formování a sdílení moci, a politický akt jako akt formovaný z perspektiv, vyhlídek moci.“²⁾ Dahl shrnuje závěry svých předchůdců: „Politický systém je kterýkoli trvalý výběr lidských vztahů, jenž zahrnuje do určitého rozsahu moc, vládu nebo autoritu.“³⁾

Jeho definice je velmi široká. Vždyt přece politický systém je pouze jednou z forem lidského společenství. Lidské vztahy obsahují buď jeden nebo několik politických prvků, neoznačujeme je však jako politické. Na druhé straně je nutno vidět, že lidská zkušenost zahrnuje vždy určité vztahy, jež není možno přesně vy-

¹⁾ Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*, New York, Oxford University Press, 1947, str. 154.

²⁾ Harold D. Lasswell, Abraham Kaplan, *Power and Society*, New Haven, Yale University Press, 1950, str. XIV.

³⁾ R. A. Dahl, cit. dílo, str. 6.